

OFFICIAL PRESS RELEASE

29 Ma'asi 2017

Tu'utu'uni ki he Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga

'I he fakataha ko ia 'a e Poate 'a e kau Talēkita 'a e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tongá, 'i he 'aho 29 'o Ma'asi 2017, na'e tali ai 'e he Poate ke kei hokohoko atu ai pē 'a e ngaahi tu'utu'uni fakangāue lolotongá, ke faka'ai'ai 'aki mo pātoloaki 'a e ngaahi ngāue faka'ekonōmika 'a e fonuá:

- a. Ke kei hoko atu pē hono ta'etotongi ha tupu (interest) 'i he ngaahi 'akauni pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē (Exchange Settlement Account) 'oku fakahū 'i he Pangikē Pulé (zero interest rate policy);
- e. Ke 'oua 'e toe ma'ulalo hifo he pēseti 'e 80 'a e lahi e ngaahi nō 'oku tukuatu 'ehe ngaahi pangikē 'o fakahoa ki he lahi 'o 'enau ngaahi fakahū pa'angá (loan/deposit ratio) 'i he a'u ki Sune 2017;
- f. Ke kei tauhi pe 'a e lahi 'o e pa'anga 'a e ngaahi pangikē fakakomēsiale, 'aia 'oku tu'utu'uni fakalao ke tauhi 'i he Pangikē Pulé (Statutory Reserve Deposit) 'i he pēseti 'e 10 'o kamata 'i Siulai 2017; pea
- h. Ke tu'uma'u pē 'a e fakaámu ki he hikihiki e totongi 'o e ngaahi koloá 'i he pēseti 'e 5 'i he ta'u.

Na'e fakahā 'e he Kōvana 'o e Pangikē Pulé, Sione Ngongo Kioa, na'e 'i ai 'a e ki'i holo 'i he ngaahi ngaue faka'ekonōmika fakalotofonuá 'i Sanuali 2017, 'a ia na'e tatau pē eni mo e ngaahi ta'u kuo maliu atu. Na'e makatu'unga eni mei he feliuliua ki 'i he fa'ahi ta'u ngoué pea pehē ki he faka'osinga 'o e ngaahi katoanga fakafiefia 'i he Kilisimasí. Ka neongo ia, na'e kei hokohoko atu pē 'a e kake 'a e pa'anga talifaki 'i mulí (foreign reserves) ki he \$380.8 miliona 'i he faka'osinga 'o Sanualí 2017 'o makatu'unga mei he hū mai 'a e pa'anga tokoni ki he pule'angá. 'Oku fe'unga 'a e tu'unga 'o e pa'anga talifaki pea mo e māhina 'e 10.4 'o e koloa hū mai mei mulí (imports), 'a ia 'oku kei mā'olunga 'aupito ange eni 'i he tu'unga fe'unga 'oku fiema'u 'e he Pangikē Pulé, 'a ia ko e māhina 'e 3 ki he 4 'o e koloa hū mai mei mulí. 'Oku hokohoko atu ai pē mo e hikihiki 'i he totongi koloa fakata'ú, 'o hiki 'aki e pēseti 'e 5.4 'i he faka'osinga 'o e ta'ú ki Sanuali 2017, 'a ia ko e holo hifo ia mei he hiki pēseti 'e 6.7 'i Tisema 2016. 'Oku makatu'unga 'a e hiki fakata'u ko 'ení mei he ngaahi totongi tute fo'ou ne fakahoko 'i Siulai 2016 pea mo e si'isi'i ange 'a e lahi 'o e kava-Tongá.

'Oku kei 'i he tu'unga lelei 'aupito 'a e fai fatongia 'a e ngaahi pangikē fakakomēsialé, 'o makatu'unga mei he tu'unga fakafiemālie 'a 'enau tu'unga tupú (profitability) pea pehē ki he kei 'i he tu'unga mā'ulalo ai pē 'a e ngaahi nō 'oku palopalemá. 'Oku kei lahi 'aupito pē 'a e ngaahi pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē (excess liquidity), makatu'unga mei he toe lahi ange 'a e tupu 'i he ngaahi pa'anga tipōsití, 'a ia na'e tupu 'aki 'a e pēseti 'e 18.7 'i he faka'osinga 'o e ta'ú, 'i hono fakahoa ki he tupu pēseti 'e 16.2 'i he ngaahi nō kuo tuku atú. 'Oku tokoni 'a e toe lelei ange 'a e pa'anga talifaki 'i mulí ki he tupu 'i he pa'anga tipōsití. Na'e holo leva 'a e peseti 'o e ngaahi nō 'i hono 'o fakahoa ki he lahi 'o e ngaahi fakahū pa'angá (loan/deposit ratio) ki he pēseti 'e 72.4 'i Sanuali 2017 mei he pēseti 'e 74.1 'i he māhina kuo 'osí. 'Oku kei ma'ulalo pē 'eni 'i he tu'unga ma'ulalo taha kuo tu'utu'uni 'e he Pangike Pule ke a'usia 'e he ngaahi pangike 'i Sune 2017, 'a ia ko e pēseti 'e 80. 'Oku hā mahino mei heni 'a e kei 'i ai pe 'a faingamālie ke toe fakalahi 'a e ngaahi nō ke tuku atu 'e he ngaahi pangikē.

'Oku kei fakafuofua pē 'e he Pangikē Pulé 'e mālohi 'a e tupu faka'ekonōmika fakalotofonuá 'i he kaha'u. Ko e pa'anga talifaki 'i mulí 'oku fakafuofua 'e kei 'i he tu'unga fakafiemālie pē. 'Oku makatu'unga eni mei he fakafuofua 'e kei 'i he tu'unga mā'olunga ai pē 'a e ngaahi talafi pa'anga mei mulí pea pehē ki he

pa'anga tokoni mei he ngaahi hoa ngāue langa fakalakalaká, neongo 'e ala uesia 'a e fakafuofua ko 'ení mei he fakafuofua 'e toe lahi ange mo e totongi 'o e koloa hū mai mei mulí. 'Oku toe fakafuofua 'e kei hokohoko atu ai pē 'a e hikihi 'i he totongi koloá 'i he kaha'u vave maí, 'o makatu'unga mei he ngaahi totongi tute fo'ou ne fakahoko 'i Siulai 2016, pea ke toki holo ki he tu'unga fe'unga kuo tāketi 'e he Pangikē Pulé 'i he ta'u fakapa'anga 2017/18 'a ia ko e pēseti 'e 5.

'E kei hokohoko atu ai pē 'a e tokanga 'a e Pangikē Pulé ki hono siofi mo muimui'i ofi e ngaahi fakalakalaka faka'ekonōmika fakalotofonuá mo tu'apule'angá, mo tu'u mateuteu ke liliu 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakapa'angá 'o ka fiema'u, ke tauhi e ma'uma'uluta 'a e tu'unga fakapa'angá pea mo langa hake ha sisitemi fakapa'anga 'oku malu mo lelei.

Ki ha ngaahi fakamatala fakaikiiki kātaki 'o fetu'utaki ki he:

Va'a 'Ekonōmika

Telefoni: (676) 24 057

Fax (676) 24201

Meili 'Elekitolōnika: nrbt@reservebank.to